

ELŻBIETA MAZUR

Uniwersytet Rzeszowski
ORCID: 0000-0001-6986-9386
elmazur@ur.edu.pl

„I jedno wiemy tylko. I nic się nie zmienia” Pamięci Profesora Henryka Kurczaba

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest pamięci Henryka Kurczaba (1930–2022), związanego w rzeszowską polonistyką dydaktyka literatury i języka polskiego, twórcy koncepcji integracji kształcenia polonistycznego, profesora Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Uniwersytetu Rzeszowskiego. Szkic ma charakter wspomnieniowy, obejmuje zarys życia i biografię naukową Profesora, a także różne formy jego aktywności twórczej. W eseju o nachyleniu aksjologicznym, opartym na reminiscencjach, splatają się trzy wątki: osobisty, biograficzny i bibliograficzny.

Słowa kluczowe: Henryk Kurczab (1930–2022), dydaktyka literatury i języka polskiego, wspomnienie, esej, aksjologia

I

Poszukując odpowiedzi na pytania o sprawy istotne, związane z egzystencją, warto odwołać się do głosu poety:

Pytasz, co w moim życiu z wszystkich rzeczą główną,
Powiem ci: śmierć i miłość – obydwie zarówno.
Jednej oczu się czarnych, drugiej – modrych boję.
Te dwie są me miłości i dwie śmierci moje.

Jan Lechoń, ***[Pytasz, co w moim życiu...]¹

Wyrażona przez Jana Lechonia, twórcę otwartego na dialog – prawda o meandrach ludzkiego istnienia, czasie i przemijaniu, pragnieniach i lękach, radości i smutku mówi o ambiwalentnych doznaniach towarzyszących człowiekowi na różnych etapach życia, zwłaszcza o uczuciach i emocjach związanych z „miłością i śmiercią”. Tej pierwszej się pragnie, druga, niestety, jest nieunikniona.

¹ J. Lechoń, [***Pytasz, co w moim życiu z wszystkich rzeczą główną...], [w:] tegoż, *Poezje*, oprac. R. Loth, Wrocław 1990, s. 29.

Wspominając Profesora Henryka Kurczaba, stwierdzić trzeba, że pośród wartości ważna była dla niego miłość, zwłaszcza rodzinna, a także przyjaźń, empatia, troska o innych. Z uwagi na imponderabilia w korespondencji i rozmowach przeżywały się od pewnego czasu napomknienia o jesieni życia, kresie, *summa vitae*. Choć był spokojny o to, co może przynieść los, my, jego uczniowie, przyjaciele, koleżanki i koledzy z zaskoczeniem oraz z żalem przejęliśmy smutną wiadomość o śmierci Profesora 9 lipca 2022 r.

II

Zakorzeniona w naszej kulturze tradycja funeralna stanowi okazję do wspomnień związanych z pamięcią sytuacji, wydarzeń, tudzież dokonań, których przyczynkiem może być biografia, zarówno prywatna, jak i zawodowa. Warto w tym miejscu przypomnieć *curriculum vitae* Profesora Henryka Kurczaba, ponieważ może sprzyjać refleksji oraz podsumowaniom związanym z miejscami, jakie pośród wielu życiowych ról przypadły działalności naukowej i dydaktycznej.

Henryk Tadeusz Kurczab urodził się 5 kwietnia 1930 roku w Chojniku, w powiecie tarnowskim, gdzie dorastał w licznej rodzinie i z domu rodzinnego wyniósł szacunek do pracy oraz zamiłowanie do zdobywania wiedzy. Podobnie jak kilkoro rodzeństwa, po ukończeniu szkoły podstawowej w Tuchowie, kontynuował naukę w gimnazjum i liceum w Tarnowie. Po maturze, w 1950 roku, rozpoczął studia polonistyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, uzyskując w 1953 roku dyplom ukończenia studiów I stopnia i kwalifikacje do nauczania języka polskiego w szkołach ogólnokształcących stopnia podstawowego i średniego oraz w ośrodkach kształcenia nauczycieli. Studia kontynuował na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie w 1960 roku uzyskał tytuł magistra filologii polskiej. W latach 1963–1968 odbywał studia doktoranckie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w 1970 roku na podstawie rozprawy *Tatrzańska twórczość literacka Stanisława Witkiewicza*. Habilitował się w roku 1980 na Wydziale Humanistycznym WSP w Krakowie na podstawie dwu prac: *Nauczanie integrujące języka polskiego w szkole ogólnokształcącej* (Rzeszów 1979) oraz *Modele lekcji z nauki o języku w szkole średniej* (wyd. I, Rzeszów 1975). Tytuł profesora nadzwyczajnego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie otrzymał w 1990 roku, tytuł profesora Uniwersytetu Rzeszowskiego w 2001 roku.

Konsekwentnie, podobnie jak wykształcenie, stopnie i awanse naukowe, przebiegała Jego ścieżka zawodowa. Po uzyskaniu kwalifikacji nauczycielskich, w roku 1953, rozpoczął pracę jako nauczyciel języka polskiego w Liceum Pedagogicznym w Inowrocławiu, gdzie kształcił przyszłych pedagogów do 1968 roku. Piętnastoletni okres inowrocławski sprzyjał pogłębianiu zainteresowań literaturoznawczych i równie ważnych dydaktycznych, związanych z kompetencjami nauczyciela polonisty².

² We wspomnieniach często podkreślał wpływ mistrzów, opiekunów na kształtowanie osobowości nauczyciela polonisty. Zob. np. H. Kurczab, *Kilka refleksji nad osobowością, wartościami*

Prof. Henryk Kurczab z pracownikami Zakładu Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego (1998)

W roku 1968, po ukończeniu studiów doktoranckich, przeprowadził się do Rzeszowa i podjął pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie w utworzonym w roku akad. 1967/1968 Zakładzie Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego, najpierw jako starszy asystent, następnie adiunkt, docent, dr hab. i prof. uczelni³. Początkowo w Katedrze Literatury i Języka Polskiego, a od roku 1981 w Instytucie Filologii Polskiej WSP w Rzeszowie i UR Profesor Henryk Kurczab pracował do 2003 roku, przez wiele lat sprawując funkcje kierownicze: w latach 1974–2001 kierował Zakładem Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego, w latach 1984–1987 był Dziekanem Wydziału Humanistycznego/Filologicznego WSP w Rzeszowie, w latach 1974–1993 był członkiem senatu naszej uczelni. W roku 2001 Profesor Henryk Kurczab przeszedł na emeryturę. SeminaRIA magisterskie prowadził do roku 2003 (wypromował ponad 520 magistrów). Był również promotorem dwóch przewodów doktorskich i wspierającym rozwój naukowy opiekunem kilkunastu osób, zarówno pracowników zakładu, jak i nauczycieli języka polskiego, absolwentów rzeszowskiej polonistyki, którzy uzyskali stopnie doktora. Studenci cenili Profesora za życzliwość, wyrozumiałość

uniwersalnymi i ponadczasowymi nauczyciela [w:] VII zjazd absolwentów. Spotkajmy się, zadbajmy, by wspomnienia zostały z nami na zawsze..., red. W. Mazurek, J. Losik, I. Grankowska, Inowrocław 2019, s. 50–56.

³ Zob. *Zakład Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego*, oprac. Z. Sibiga [w:] *Pięćdziesiąt lat polonistyki rzeszowskiej. Księga jubileuszowa*, red. J. Pasterska, A. Niewolak-Krzywda, Rzeszów 2013, s. 166 i nast.

i pasję naukową. Zaznaczyć trzeba, że w szkołach rzeszowskich oraz w regionie na Podkarpaciu pracują jego liczni wychowankowie – poloniści kształcący się pod kierunkiem „Nauczyciela nauczycieli”.

Jego zainteresowania naukowe obejmowały m.in. badania literaturoznawcze, kształcenie literackie i kulturowe oraz językowe, nauczanie integrujące języka polskiego, pogranicza i korespondencje sztuk, konteksty dzieła literackiego, problematykę aksjologiczną. Opublikował kilka monografii, sprawdziany, kompendia, ponad 120 rozpraw i artykułów, przygotował do druku wiele prac redakcyjnych⁴. Ważniejsze prace jego autorstwa to np.: *Tatrzańska twórczość literacka Stanisława Witkiewicza* (Rzeszów 1973), *Modele lekcji z nauki o języku w szkole średniej* (Rzeszów 1975, 1977, 1985), *Nauczanie integrujące języka polskiego w szkole ogólnokształcącej* (Rzeszów 1979), *Sprawdziany z języka polskiego dla klas VII–VIII szkoły podstawowej* (współautorka: Janina Kurczab; Rzeszów 1984, 1988, 1990), *Scalanie treści kształcenia w przygotowaniu zawodowym nauczyciela polonisty* (Rzeszów 1993), *Pogranicza sztuk i konteksty literatury pięknej* (Rzeszów 2001), *W trosce o poprawność języka ojczystego. Polszczyzna dawna i dzisiejsza* (Rzeszów 2019). Liczne prace i rozległe studia poświęcił Profesor koncepcji nauczania integrującego. Teoria, poparta badaniami empirycznymi, stanowiła podstawę do ukonstytuowania się integracji kształcenia polonistycznego (wewnątrzprzedmiotowej i międzyprzedmiotowej) oraz do jej upowszechnienia, funkcjonowania i niesłabnącego zainteresowania ze strony dydaktyków, autorów podręczników oraz nauczycieli polonistów. Dodać trzeba koniecznie, że szereg badań naukowych obejmujących dydaktykę literatury i języka polskiego prowadził wspólnie z żoną, Doktor Janiną Kurczabową, zmarłą przedwcześnie w 1990 roku⁵.

Profesor Henryk Kurczab opiniował kilkadziesiąt prac naukowych dla licznych wydawnictw, recenzował prace doktorskie i habilitacyjne oraz kilka projektów badawczych KBN. Był również członkiem wielu gremiów naukowych. W latach 1978–1980 i 1988–1991 pracował w zespole kierunkowym filologii polskiej Centralnego Ośrodka Metodycznego Kształcenia i Doskonalenia Nauczycieli (przy WSP w Krakowie), w latach 1978–1981 był członkiem Komisji Programowo-Dydaktycznej KNoL PAN, należał do Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie i Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. Za działalność naukową i dydaktyczną był wielokrotnie nagradzany, uhonorowany został m.in. trzykrotnie nagrodami indywidualnymi MNiSW za osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych oraz za autorstwo wyróżniających się podręczników dla studentów, Nagrodami Rektora WSP w Rzeszowie za publikacje naukowe, osiągnięcia dydaktyczne oraz za współpracę ze środowiskiem nauczycielskim. Otrzymał również liczne

⁴ H. Kurczab, *Bibliografia prac Henryka Kurczaba 1969–2010*, Rzeszów 2010.

⁵ Zob. szkice i wspomnienia E. Polańskiego, H. Kurczaba, E. Mazur, K. Surowca, P. Żbikowskiego: *Pamięci Doktor Janiny Kurczabowej (1943–1990)*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Seria Filologiczna, Dydaktyka 2”, red. H. Kurczab, Rzeszów 1992, s. 9–23.

odznaczenia, m.in. Złoty Krzyż Zasługi (1974), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1979), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1990)⁶.

W roku 2000 współpracownicy i uczniowie z Instytutu Filologii Polskiej WSP w Rzeszowie z okazji czterdziestolecia pracy naukowej i siedemdziesiątych urodzin Henryka Kurczaba przygotowali monografię wieloautorską *Polonistyka zintegrowana*⁷, w której swoje prace zamieścili również dydaktycy – przyjaciele Profesora z wielu ośrodków akademickich w Polsce. Istocie integracji i roli aksjologii w dyskursie edukacyjnym poświęcona została praca zbiorowa zatytułowana *Problemy integracji i zagadnienia aksjologiczne w edukacji polonistycznej*⁸, pomyślana jako refleksja naukowa dotycząca integracji i wartości oraz wartościowania. Kontynuowanie problematyki badawczej zapoczątkowanej przez Profesora Henryka Kurczaba poświadczą poza tym m.in. zorganizowanie przez metodyków w 2012 roku na Uniwersytecie Rzeszowskim w macierzystym instytucie konferencji naukowej poświęconej teorii integracji w nauce i praktyce dydaktycznej, a w 2013 roku wydanie dwutomowej publikacji *Integracja wczoraj i dziś w kształceniu polonistycznym*⁹.

Podkreślić trzeba, że w kolejnych dekadach Profesor Henryk Kurczab nadal był otwarty na wyzwania i inspirujący. Sens takich starań zwerbalizował poeta następująco: „Na żarnach dni się miele, dno życia się wierci,/ By prawdy się najgłębszej dokopać istnienia”¹⁰. Oprócz kontemplowania życia rodzinnego w otoczeniu dzieci¹¹ i wnuków, Profesor wciąż pozostawał twórczy i aktywny naukowo. Od pewnego czasu pisał dziennik, utrwalając zdarzenia codzienne, przemyślenia, tudzież refleksje, przygotowywał także kolejny artykuł. Wyrażał w ten sposób szacunek do pracy oraz zamiłowanie do nauki. Niestety, zmarł 9 lipca 2022 roku.

III

Zamiast epilogu warto powrócić do fraz z wiersza ****Pytasz, co w moim życiu...*, tym razem niosących obietnicę: „I jedno wiemy tylko. I nic się nie zmienia./ Śmierć chroni od miłości, a miłość od śmierci”¹². Profesor pozostanie w naszej pamięci jako literaturoznawca, dydaktyk literatury i języka polskiego,

⁶ Kurczab Henryk Tadeusz [w:] *Złota Księga Nauk Humanistycznych*, red. K. Pikoń, Gliwice 2013, s. 195–196.

⁷ *Polonistyka zintegrowana*, red. K. Ożóg, J. Pasterska, Rzeszów 2000.

⁸ *Problemy integracji i zagadnienia aksjologiczne w edukacji polonistycznej*, red. E. Mazur, D. Hejda, Rzeszów 2012.

⁹ *Integracja wczoraj i dziś w kształceniu polonistycznym*, t. I, red. A. Jakubowska-Ożóg, E. Kozłowska, A. Kucharska-Babula, Rzeszów 2013; *Integracja wczoraj i dziś w kształceniu polonistycznym*, t. II, red. U. Kopeć, Z. Sibiga, Rzeszów 2013.

¹⁰ J. Lechoń, [***Pytasz, co w moim życiu z wszystkich rzecz gówną...], s. 29.

¹¹ Córka Katarzyna Kochman i syn Paweł Kurczab. Obydwoje są lekarzami.

¹² J. Lechoń, dz. cyt., s. 29.

niestrudzony badacz teorii oraz praktyki integracji kształcenia humanistycznego, twórca koncepcji nauczania integrującego i rzeszowskiej szkoły integracji, wychowawca wielu pokoleń nauczycieli polonistów. Wraz z jego odejściem społeczność Instytutu Polonistyki i Dziennikarstwa Uniwersytetu Rzeszowskiego utraciła pracowitego, życzliwego, cechującego się dociekliwością badawczą, oddanego dydaktyce polonistycznej i kształceniu nauczycieli języka polskiego Uczzonego, Dydaktyka, Przyjaciela.

Cześć Jego pamięci!

Bibliografia

- Integracja wczoraj i dziś w kształceniu polonistycznym*, t. I, red. A. Jakubowska-Ożóg, E. Kozłowska, A. Kucharska-Babula, Rzeszów 2013.
- Integracja wczoraj i dziś w kształceniu polonistycznym*, t. II, red. U. Kopeć, Z. Sibiga, Rzeszów 2013.
- Kurczab H., *Bibliografia prac Henryka Kurczaba 1969–2010*, Rzeszów 2010.
- Kurczab H., *Kilka refleksji nad osobowością, wartościami uniwersalnymi i ponadczasowymi nauczyciela* [w:] *VII zjazd absolwentów. Spotkajmy się, zadbajmy, by wspomnienia zostały z nami na zawsze...*, red. W. Mazurek, J. Losik, I. Grankowska, Inowrocław 2019.
- Kurczab Henryk Tadeusz* [w:] *Złota Księga Nauk Humanistycznych*, red. K. Pikoń, Gliwice 2013.
- Lechoń J., [****Pytasz, co w moim życiu z wszystkich rzeczą główną...*], [w:] tegoż, *Poezje*, oprac. R. Loth, Wrocław 1990.
- Pamięci Doktor Janiny Kurczabowej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Seria Filologiczna, Dydaktyka 2”, red. H. Kurczab, Rzeszów 1992.
- Polonistyka zintegrowana*, red. K. Ożóg, J. Pasterska, Rzeszów 2000.
- Problemy integracji i zagadnienia aksjologiczne w edukacji polonistycznej*, red. E. Mazur, D. Hejda, Rzeszów 2012.
- Zakład Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego*, oprac. Z. Sibiga [w:] *Pięćdziesiąt lat polonistyki rzeszowskiej. Księga jubileuszowa*, red. J. Pasterska, A. Niewolak-Krzywda, Rzeszów 2013.

“And one thing we know only. And nothing changes”. **In memory of Professor Henryk Kurczab**

Abstract

The paper is dedicated to the memory of Henryk Kurczab (1930-2022), a teacher of Polish literature and language associated with the Rzeszow polonology Department of Polish Language, the creator of the concept of integration of Polish language education, professor at the Higher School of Pedagogy and the University of Rzeszow. The sketch is a collection of memories, covering the span of the Professor's life and his academic biography, as well as various forms of his creative activity. In the paper with an axiological slant, based on reminiscences, three threads intertwine: personal, biographical and bibliographical.

Keywords: Henryk Kurczab (1930-2022), didactics of Polish literature and language, remembrance, essay, axiology

Elżbieta Mazur, dr hab. prof. UR – literaturoznawczyni, dydaktyk literatury, pracuje w Instytucie Polonistyki i Dziennikarstwa Uniwersytetu Rzeszowskiego; zainteresowania badawcze: poezja XX i XXI wieku, ekfrazy, podróżopisarstwo (podróże polskich pisarzy do Włoch), teksty kultury w edukacji polonistycznej, glottodydaktyka; autorka książek: „*Rozpoznania*”. *O twórczości poetyckiej Emila Granata* (Rzeszów 2001), *Oswajanie nowoczesności. Poezja i krytyka Zbigniewa Bieńkowskiego* (Rzeszów 2015) oraz kilkudziesięciu artykułów, esejów i recenzji; redaktorka i współredaktorka czterech tomów zbiorowych, m.in.: *Tradycje literatury polskiej XX wieku. Rozprawy i szkice* (Rzeszów 2010), *Literatura współczesna w edukacji polonistycznej*, t. I, *Analizy i (re)interpretacje* (Rzeszów 2017).